

บทที่ ๑

ความหมาย ความสำคัญ และขอบข่ายของคำนิยาม

ปัจจุบันนี้คำว่า คำนิยามได้รับความสนใจจากสังคมเป็นอย่างมากหลายฝ่ายพยายามทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคำนิยามเพื่อนำผลไปเร่งรัดพัฒนาประเทศ เพราะเชื่อว่าคำนิยามของมนุษย์สามารถจะสืบสาวไปถึงวัฒนธรรม สังคมและสถาบันสังคมต่าง ๆ ไปจนถึงบุคคลลึกลับ ทักษะและพฤติกรรมของมนุษย์ในเกือบทุกรูปแบบได้

คำนิยาม คืออะไร

มีผู้ให้ความหมายของคำว่าคำนิยามไว้แตกต่างกันตามสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น ความหมายทางปรัชญา, การศึกษา, สังคมวิทยา, สังคมศาสตร์ เป็นต้น

คำว่าคำนิยาม ในภาษาไทยเป็นคำผสมระหว่าง คำ และนิยาม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓ คำว่าคำ หมายถึง คุณประโยชน์ในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นิยาม หมายถึง ชอบ, นับถือ ดังนั้น คำว่า "คำนิยาม" หมายถึงคำผสมนี้ก็หมายถึง ความชอบและยอมรับนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยคุณประโยชน์ในตัวของสิ่งนั้น ๆ

จากพจนานุกรมภาษาอังกฤษก็ให้ความหมายของคำ "คำนิยาม" แตกต่างกันดังที่ ศาสตราจารย์ ดร.พนัส ทัศนาคัมภร์ รวบรวมไว้ในหนังสือ "การสอนคำนิยาม" ดังต่อไปนี้

๑. Dictionary of Education¹ ให้ความหมายของคำไว้ว่าหมายถึง คุณลักษณะที่ได้พิจารณาแล้วว่าสำคัญในแง่ของจิตวิทยา, สังคม, จริยธรรม หรือสุนทรียะก็ตาม

• Good, **Carter V.**, Dictionary of Education, McGraw Hill Book co., 1959.

๒. Dictionary of the Social Sciences² ให้ความหมายของคำไว้ในข้อ ๔ ซึ่งถือว่าเป็นความหมายที่ใช้กันบ่อย ๆ ในวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาว่าหมายถึง มาตรฐานทางวัฒนธรรมที่ได้ยอมรับกันแล้วในจุดหมายด้านเจตคติ, ความปรารถนา, และความต้องการของจริยธรรมสุนทรียภาพ และพหุศภาพอันได้เปรียบเทียบและพิจารณาแล้ว

๓. Dictionary of Modern Sociology³ ถือว่า คำนิยามคือสิ่งที่กลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ นำกระทำ นำยกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง

ความหมายของคำนิยาม ความคิดเห็นของปราชญ์สาขาต่าง ๆ ทั้งคนไทยและต่างชาติ
มีดังนี้

๑. ศาสตราจารย์ ดร.พนัส หันนาคินทร์ มีความเห็นว่า คำนิยามนั้นหมายถึงการยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีอยู่ต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ, มนุษย์, สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม, จริยธรรม, และสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยได้ทำการประเมินค่าจากทัศนะต่าง ๆ โดยถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว (หากไม่มีการพิจารณาประเมินค่าเพียงแต่มีความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิดเช่นนั้นก็มีฐานะ เป็นเพียง เจตคติที่มีต่อสิ่งนั้นเท่านั้น)

๒. อานนท์ อากาภิรม เขียนความหมายของคำนิยามในหนังสือลักษณะสังคมและปัญหาของสังคมไทย ว่า คำนิยาม (Values) หมายถึงสิ่งสำคัญขั้นมูลฐานที่ทำให้บุคคลตัดสินใจว่าควรจะทำอย่างไรหรือไม่ควรปฏิบัติอย่างไร พฤติกรรมหรือการแสดงออกต่าง ๆ ย่อมขึ้นกับลักษณะคำนิยามที่บุคคลมีอยู่

^b. Gould, Julius, and Kolb, William L., A Dictionary of the Social Sciences, UNESCO, 1969.

^c. Hault, Thomas Fard, Dictionary of Modern Sociology, Litte Adams and Co., 1969.

ค่านิยมเป็นเรื่องของความคิดในสิ่งที่ควรจะเป็นซึ่งคนส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกัน ค่านิยมบางประการ เช่น เสรีภาพส่วนบุคคลมีผลตามกฎหมาย ด้วยค่านิยมสร้างแกนของวัฒนธรรม ถือเป็นคุณลักษณะขั้นมูลฐานของวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมของสังคมไทยที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ความมั่นคง อำนาจการทำบุญ ความสนุกสนาน ความหรูหรา ความเป็นไทในตัวเอง ความเป็นผู้ใหญ่ เป็นต้น สังคมจะก้าวหน้าหรือเสื่อมย่ำแย่ขึ้นกับค่านิยมของสังคมเป็นสำคัญ

๓. พทยา สายหู เขียนไว้ในเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ค่านิยมของสตรีไทยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ" ว่า ค่านิยม คือ ความรู้สึกหรือความเชื่อของแต่ละบุคคลว่าสิ่งหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม น่านำมากระทำ ปกติบุคคลแต่ละคนมีค่านิยมของตนเองต่อสิ่งหรือการกระทำต่าง ๆ ที่ตนเองมีอยู่ กระทำอยู่ หรืออยากมี อยากกระทำถ้ามีโอกาสทำได้ หรือเมื่อยังไม่มีโอกาสของตนเองก็ชื่นชมเวลาเห็นผู้อื่นมี หรือกระทำ (แต่ค่านิยมบางเรื่องบุคคลต้องการมีเอง กระทำเอง ถ้าเห็นคนอื่นมีหรือกระทำกลับรู้สึกอิจฉา ซึ่งก็ยังเป็นการชื่นชมในสิ่งนั้น แต่ชัดเจนกว่าคนอื่นได้กระทำก่อนตน)^๑

๔. ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่า ค่านิยมคือวิถีของการจัดรูปความประพฤติ ที่มีความหมายต่อบุคคลและเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม

๕. จุฬัตรา สุภาพ สรุปความหมายของค่านิยมว่า คือสิ่งที่กลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำน่ากระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง (ค่านิยมจึงเสมือนทางเสือเรื่องที่น่าเรือไปทิศทางต่าง ๆ ตามที่สังคมต้องการ)

^๑ พทยา สายหู, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ค่านิยมของสตรีไทยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ" ของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ วันที่ ๕-๖ สิงหาคม

๖. วีระ บำรุงรักษา ให้คำจำกัดความของค่านิยมว่า ค่านิยม (Value) คือสิ่ง
ที่โน้มนำจิตใจให้กระทำหรือไม่กระทำอย่างหนึ่งอย่างใด สิ่งที่โน้มนำใจนั้นมีทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและ
นามธรรม บุคคลหนึ่งอาจจะมีค่านิยมอย่างเดียวหรือหลายอย่างก็ได้ และในขณะเดียวกัน ความ
โน้มนำของจิตต่อสิ่งนั้น ๆ อาจจะมีมากน้อยแตกต่างกันเป็นระดับ เช่น ถ้าจิตโน้มนำไปผูกยึดอย่างเหนียวแน่น
ก็อยู่ในระดับความเชื่อ (belief) รองลงมาเป็นระดับเจตคติ (attitude) ค่อนข้างน้อยอยู่ใน
ระดับความสนใจ (Interest) และถ้าชอบปกติหรือมากกว่าปกติเล็กน้อยก็เรียกว่าความชอบ
(preference) *

๖. วนิตา พุนศิริวงศ์ ให้ค่านิยมค่านิยมว่า คือ แนวความคิดที่มีอิทธิพลของปัจจัย
หลายสิ่งหลายอย่างครอบงำอยู่

๗. Rokeach ให้ความหมายของค่านิยมว่า

A value is an enduring belief that a specific mode of conduct Or
end-state of existence is personally or socially preferable to an apposite
or converse mode of conduct or end-state of existence (Rokeach, 1968, p. 5)

"ค่านิยม" คือ ความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะถาวร เชื่อว่าวิธีปฏิบัติบางอย่างหรือเป้าหมาย
ของชีวิตบางอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ตัวเองหรือสังคมเห็นดีเห็นชอบสมควรที่จะยึดถือหรือปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติ
หรือเป้าหมายชีวิตอย่างอื่น^๒

๘. Kilpotrick กล่าวว่า ค่านิยมหมายถึงความต้องการที่ได้รับการประเมินค่าอย่าง
รอบคอบ และปรากฏว่ามีค่าควรแก่การเลือกไว้เป็นคุณสมบัติของตน

* กรมวิชาการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย, (กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓), หน้า ๑๓๑

^๒ สุนทร โคมิน และ สนิท สมัครการ, ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย, (กรุงเทพฯ:
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๓

๘. Robert Park and E.W. Burgess ว่า ของทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์เราปรารถนา และชาวซึ่ง ถือเป็นค่านิยมทั้งสิ้น

๑๐. Richard T. Lapere กล่าวว่า ค่านิยมเป็นผลมาจากการมีแรงจูงใจจาก วัตถุประสงค์ คุณภาพ และสภาวะที่ทำให้เราเกิดความพอใจในสิ่งของเหล่านั้น^๑

จากความหมายของค่านิยมที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นความหมายทางด้านสังคม เกี่ยวข้องกับบุคคลแต่ละคนไปจนถึงกลุ่มบุคคล มีความสำคัญเพราะค่านิยมเป็นจุดหมายที่ทุกคนปรารถนา ทางด้านการศึกษา ค่านิยมเป็นเงาสสะท้อนความคิดของแต่ละบุคคล เงาที่ว่านี้จะแสดงออกมาในรูปการ กระทำทุกชนิด ทั้งทางดีและไม่ดี

สังคมวิทยา : ค่านิยมคือ ลักษณะของบุคคลหมายความรวมถึงทัศนคติ ความสนใจ รวมทั้ง ความอยากความต้องการของบุคคล

จิตวิทยา : ค่านิยม คือ ลักษณะของสังคม มีไว้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกัน ของมนุษย์ ค่านิยมเป็นสภาพทางสังคม ซึ่งอยู่ภายนอกตัวบุคคลและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลได้มาก

ค่านิยม คือ กฎเกณฑ์ทางสังคม ระเบียบและประเพณีนิยมของแต่ละหมู่เหล่า บุคคลเกิดมาก็จะพบสิ่งเหล่านี้รออยู่ในสังคมของตน บุคคลมีความจำเป็นต้องเรียนรู้ และยอมรับกฎเกณฑ์เหล่านี้เพื่อ ที่จะอยู่ในสังคมนั้นต่อไป

ที่มาและผลต่อเนื่องของค่านิยม^๒

ค่านิยมเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม สังคม สถาบัน รวมทั้งแรง ผลักดันของบุคคลในสังคม ค่านิยมมีผลและอิทธิพลต่อความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมของมนุษย์ในทุกด้าน

^๑ Ibid p. 91

^๒ สุทธิ โคมิน และ สนิท สมัครการ, รายงานวิจัย ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย เครื่องมือในการสำรวจวัด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๒) หน้า ๓๕

๑. ที่มาของค่านิยม

คนแต่ละคนในสังคมมีความแตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ ยิ่งสังคมใดที่มีบุคคลที่แตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมจะยิ่งมีความผิดแผกแตกต่างกันยิ่งขึ้น สิ่งหนึ่งที่ช่วยวางกรอบให้บุคคลมีความแตกต่างกันน้อยลง จนคล้ายคลึงกัน สิ่งนั้นคือวัฒนธรรม ผลจากการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) และวัฒนธรรมจึงเป็นผลทำให้ลดความแตกต่างของค่านิยมระหว่างบุคคลไปด้วย นอกจากนั้นประสบการณ์ส่วนบุคคลที่คล้ายกัน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ลดจำนวนค่านิยมลง มนุษย์ในวัฒนธรรมเดียวกันมีความแปรผันแตกต่างกันน้อยมาก

๒. ผลต่อเนื่องของค่านิยม

ค่านิยมที่ได้รับการเรียนรู้จนเป็นส่วนหนึ่งของความคิดอ่านของบุคคล (Internalized) อันเป็นผลจากประสบการณ์ในวัฒนธรรม สังคมและส่วนบุคคลนั้น ได้เป็นโครงสร้างทางจิตใจ ความนึกคิด (psychological structures) ที่มีผลกระทบของมันเอง และผลต่อเนื่อง ค่านิยม (Consequences) จำนวนมากในหน้าที่เกี่ยวกับหน้าที่ (functions) ของค่านิยม ค่านิยมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมทุกชนิดที่เรียกได้ว่า เป็นพฤติกรรมสังคม เช่น การกระทำทางสังคม (Social action) ทัศนคติและอุดมการณ์ (ideology) พฤติกรรมในการประเมิน (evaluations) การตัดสินใจทางจริยธรรม (moral judgments) และการให้เหตุผลสำหรับตัวเองและผู้อื่น การเปรียบเทียบระหว่างตัวเองกับผู้อื่นและความพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น สรุปให้ชัดก็คือ ค่านิยม เป็นตัวนำ (guides) และกำหนด (determinants) ทัศนคติและอุดมการณ์สังคม (Social attitudes and ideologies) ด้านหนึ่ง และพฤติกรรมสังคม (Social behaviors) อีกด้านหนึ่ง

ลักษณะของค่านิยม

ค่านิยม มี ๒ ลักษณะ^๑

๑. ค่านิยมที่เป็นเป้าหมายของชีวิต หรือค่านิยมหลักหรือค่านิยม
๒. ค่านิยมที่เป็นวิถีปฏิบัติหรือค่านิยมรอง หรือ อุดมคติ ค่านิยมอุปกรณ์

วชิรา บัวศรี แบ่งค่านิยมเป็น ๖ ประเภท คือ

๑. ค่านิยมด้านวัตถุ
๒. ค่านิยมด้านสังคม
๓. ค่านิยมด้านศาสนาและศีลธรรม
๔. ค่านิยมด้านจริยธรรม
๕. ค่านิยมด้านสุนทรียภาพ
๖. ค่านิยมด้านสัจจธรรม

ในการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนลักษณะของค่านิยมที่สำคัญควรให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ค่านิยมด้านจริยธรรม เพราะจริยธรรมจะเป็นแรงดันให้เด็กมีค่านิยมที่ดีที่พึงประสงค์ และอยู่ในกรอบของ "ธรรม"
๒. ค่านิยมด้านสังคม เพราะการจะดำรงชีวิตในสังคมอย่างเหมาะสมได้นั้น บุคคลต้องรู้จักการหัดสนใจเลือกค่านิยม

^๑ สภาสตรีแห่งชาติ เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ค่านิยมที่เป็นคุณและโทษในสังคมไทย", (กรุงเทพ : สภาสตรีแห่งชาติ, ๒๕๒๑) หน้า ๗

ความสำคัญของค่านิยม

ค่านิยมเพื่อได้รับความสนใจจากสังคมไทยอย่างจริงจัง เมื่อ ๒๐ กว่าปีนี่เอง เพราะเราเริ่มตระหนักถึงความหมายของค่านิยมที่ให้ผลต่อสังคมไทยมากขึ้น อิทธิพลของค่านิยมที่มีต่อแนวความคิดและการปฏิบัติของคนบางเรื่องไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของสังคม ค่านิยมบางเรื่องบางอย่างขัดต่อการปรับปรุงสังคม และขัดต่อการพัฒนาประเทศหลาย ๆ ด้าน ฉะนั้นจึงเกิดความคิดกันว่าน่าจะมีการพิจารณาแก้ไข ปรับปรุง ค่านิยมที่ขัดต่อการปรับปรุงพัฒนาประเทศ หน่วยงานระดับชาติตลอดจนกลุ่มบุคคลจึงเริ่มให้ความสนใจค่านิยมอย่างจริงจัง หลายสถาบันได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อนำผลการศึกษามาเสนอต่อสังคม สถาบันการศึกษาก็บรรจุเรื่องค่านิยมไว้ในหลักสูตรทางวิชาเอกประถมศึกษา มหาวิทยาลัยหลายแห่งเปิดสอนกระบวนวิชาเกี่ยวกับค่านิยมขึ้นโดยตรง แทนที่จะรวบรวมไว้ในกระบวนวิชาอื่น เช่น ปรัชญา และสังคมศึกษา ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มีหน่วยงานเกี่ยวกับการศึกษาค่านิยมเผยแพร่เอกสาร จัดกิจกรรมทางด้านค่านิยมของประเทศของเขาอย่างจริงจัง

ก่อนที่จะคิดพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไขค่านิยมนั้น น่าจะพิจารณาถึงสาระอันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมก่อน ซึ่งเราจะพบว่าแต่ละคนมีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมหรือต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตนเองอย่างชัดเจน เช่น จะพบว่าแนวความคิดในเรื่องต่าง ๆ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อเหตุการณ์หนึ่ง ๆ หรือมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีลักษณะ เป็นแนวที่คาดคะเนได้โดยเฉพาะในเรื่องที่มีลักษณะที่จำเจ หรือที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องสัมผัสสัมพันธ์อยู่เป็นประจำ เป็นพฤติกรรมที่แต่ละบุคคลแสดงออกมาโดยเสรี ทัศนคติโดยปราศจากการกลั่นกรอง พฤติกรรมเหล่านั้นคือค่านิยมที่เป็นเงาสะท้อนถึงแนวความคิดของบุคคลเหล่านั้น แต่แนวความคิดหรือปฏิกิริยาของบุคคลจะเกิดขึ้นโดยปราศจากอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ นั้น ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์เราหรือสังคมเราถูกสร้างสรรค์ในด้านความคิดความอ่านโดยอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ หลายสิ่งหลายอย่างรอบตัว ครอบงำอยู่ โดยที่บุคคลไม่มีความรู้สึกอันใด เพราะมีความเคยชิน

การที่แนวความคิดหรือพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เป็นแนวที่อาจคาดการณ์ล่วงหน้าได้ และกลุ่มคนในสังคมเดียวกันนั้นมีแนวโน้มที่จะมีความรู้สึกนึกคิดและแสดงพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน เช่น ความพร้อมเพรียงกันในการประกอบกิจกรรมบางสิ่งบางอย่าง มีแนวความคิดเห็นที่ใกล้เคียงกันเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ มีปฏิกิริยาต่อเรื่องราวต่าง ๆ ใกล้เคียงกัน ตลอดจนมีความคล้อยคลึงกันในวิถีชีวิตทั่วไป เช่น แนวทางอบรมลูกหลานในเรื่องกว้าง ๆ บรรทัดฐานการแสวงหาโรงเรียน ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับพิธีต่าง ๆ เช่น การจัดฉลองวันเกิด การจัดพิธีมงคลสมรส งานศพ ตลอดจนลักษณะการดำเนินชีวิตในเรื่องอื่น ๆ ฯลฯ และในการที่สังคมมีโครงสร้างมาจากอิทธิพลของปัจจัยหลายสิ่งหลายประการ ค่านิยมจึงมีโครงสร้างมาจากอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นโครงสร้างของสังคมด้วย ปัจจัยเหล่านั้นได้แก่วัฒนธรรม จารีตประเพณี ศาสนา ศิลป สื่อมวลชน และสถาบันอื่น ๆ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม แต่ละบุคคลจะถูกอิทธิพลในครอบครัวเข้าไปมีบทบาทในการเสริมสร้างคุณลักษณะของความเป็นคนในสังคมหลายประการเป็นวาระแรก บิดา มารดา มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดของบุตร ธิดา แล้วแผ่ขยายไปสู่พี่น้อง ญาติและเพื่อนฝูงกว้างขวางออกไปสู่สังคมในวงกว้าง

จะเห็นได้ว่าค่านิยมของแต่ละบุคคลจึงมีเค้าโครงมาจากปัจจัยที่เป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างสังคมนั้น ๆ และในการพิจารณาเพื่อเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไขหรือมุ่งส่งเสริมค่านิยมของบุคคลหรือสังคมใด ๆ นั้น จึงจำต้องพัฒนาปัจจัยที่สร้างสรรค์สังคมนั้นเสียก่อน เพื่อให้เกิดแนวคิดใหม่

เป็นที่ตระหนักชัดว่าการศึกษานั้นสามารถที่จะหักเห เปลี่ยนแปลงแนวคิดและค่านิยมเดิมได้ ทั้งนี้แล้วแต่ว่าเป้าหมายของระบบการศึกษานั้นคืออะไร หรือถ้าระบบการศึกษานั้นขาดเป้าหมายที่แน่ชัด ผลของระบบการศึกษาที่บรรจุเนื้อหาสาระอันขาดเป้าหมายที่แน่ชัด ผลของระบบการศึกษาที่บรรจุเนื้อหาสาระอันขาดเป้าหมายก็จะทำให้บุคคลในสังคมนั้นมีความเชื่อถืออย่างงมงาย หรือไม่ก็เป็นบุคคลที่สามารถใช้สติปัญญาสามารถวิเคราะห์เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ การศึกษาจึงสามารถเปลี่ยนแปลงและสร้างค่านิยมใหม่ได้เช่นกัน

ระบบการศึกษาเป็นหัวใจของการสร้างสรรค์ค่านิยมใหม่ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศญี่ปุ่นได้วางเป้าหมายการศึกษาไว้ให้คนไทยเกิดความรักชาติ รักจักรพรรดิ มีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต และให้คนไทยรักวิชาชีพตามที่ได้ขึ้นนำไว้ เพื่อเตรียมทำสงคราม แนวการศึกษาทำให้ญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจเข้าสู่สงครามได้ ในขณะที่เดียวกัน ประเทศอเมริกาและยุโรปตะวันตกมีเป้าหมายของการศึกษาที่ทำให้ปวงประชามีความรู้กว้างขวาง มีความนึกคิดที่อิสระ รู้จักใช้วิจารณญาณ โครงการศึกษาทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน วางแนวไปในทางที่ให้ประชาชนรอบรู้ เข้าใจในเหตุการณ์ทุกเรื่องโดยเปิดเผย เพราะเข้าใจว่าประชาชนที่มีพื้นฐานการศึกษา มีความรอบรู้ มีวิจารณญาณ ย่อมจะมีแนวความคิดเห็นที่เป็นของตนเองได้ และเมื่อเกิดวิกฤตกาล ปวงประชารย่อมเป็นโครงสร้างที่สำคัญต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศ สำหรับระบบการศึกษาของไทยเราในอดีตยังขาดแนวทางที่ชัดเจน ในปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการเร่งปลูกฝังค่านิยมให้สัมพันธ์สอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ใด วัตถุประสงค์หนึ่งจะเป็นการสร้างสรรค์อนุชนและสังคมต่อไป

ขอบข่ายของค่านิยม

ศีลธรรม จริยธรรม และจริยศึกษา

ศีลธรรม

คำว่าศีลธรรมในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ในหมู่ชนทั่วไปมีความหมายแคบมาก คือหมายถึงเรื่องเกี่ยวกับความประพฤติของสังคมที่ถือว่าถูกต้อง ซึ่งหมายถึงประชาชนอยู่กันอยู่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบ ข้อบังคับหรือกฎหมาย

ศีลธรรม ในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในอดีต หมายถึงวิชาแขนงหนึ่งที่เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรมต่าง ๆ ในกลุ่มสังคมศึกษา

ตามพจนานุกรมไทย ศีลธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบ

ศีล - ข้อบัญญัติที่กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจาทางพุทธศาสนา

ธรรม - คุณความดี, ความชอบ, คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา

คำว่าศีล ถ้าจะให้ความหมายตามคำจากภาษาบาลี ก็จะมี ความหมายที่กว้างขวางมาก คือแปลว่า "ปกติ" ส่วนธรรม แปลว่า "สิ่ง" อันรวมไปถึงเหตุ, ผล, ภาวะการณ์ต่าง ๆ ดังนี้ ศีลธรรมจึงหมายถึง เหตุแห่งความปกติที่ทุกคนต้องกระทำ

ผลแห่งความปกติ หรือ ผลที่เป็นปกติ

ภาวะที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

ความหมายตามนัยภาษาบาลีเป็นภาษาธรรมะ ไม่ค่อยใช้กันนักในภาษาไทย อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบดูความหมายของศีลธรรมตามภาษาบาลีแล้วก็พอจะสรุปได้ว่า คำว่าศีลธรรมได้กำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเกิดของสังคมมนุษย์ชาติเลยทีเดียว เพราะศีลธรรมเป็นของสากลทั่วโลก คนบัญญัติขึ้นเพราะความจำเป็นของสังคม เพื่อแก้ไขสิ่งที่ไม่ปรารถนาต่าง ๆ ศีลธรรมไม่ได้หมายถึงหลักพุทธศาสนา เพราะหลักพุทธศาสนาเป็น เรื่องของกฎเกณฑ์ธรรมชาติดั้งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาสั่งสอนพุทธศาสนิกชน

ความหมาย "ศีลธรรม" ที่นำมาใช้เป็นชื่อวิชาที่สอน เรื่องศาสนาแต่เพียงอย่างเดียวจึงไม่ถูกต้อง

แม้แต่คำว่า "ศีล" และ "ศีลธรรม" ก็ไม่ใช่ความหมายอย่างเดียวกัน เพราะศีลธรรมเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปที่สังคมจะต้องประพฤติ ปฏิบัติเป็นกลาง

จริยธรรม

จริยธรรม = จริย + ธรรม

จริย = ความประพฤติ, กิริยาที่ควรประพฤติ

ธรรม = คุณความดี, ความชอบ, ความถูกต้อง, สิ่งต่าง ๆ

จริยธรรม คือ ความถูกต้องที่ควรประพฤติ

กรมวิชาการได้อภิปรายและวิเคราะห์ความหมายของจริยธรรม ว่า จริยธรรม คือการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม จึงเห็นได้ว่าจริยธรรมมีทั้งในส่วนที่เป็น พฤติกรรมแสดงออก และสภาวะของจิต เช่น ความละเอียดรอบคอบ เป็นต้น ในพุทธศาสนา จริยธรรม ก็คือ มรรค ๘ นั้นเอง นอกจากนี้จริยธรรมจำต้องมีปัญญาควบคู่ไปด้วย^๑

สาโรช บัวศรี สรุปรว่า คำว่า "จริยธรรม" มีอยู่หลายรูป จริยธรรมในรูปของศีลก็มี หรือ ในรูปของค่านิยมทางจริยธรรม (moral Value) ก็มี หรือจริยธรรมในรูปของธรรมะ หรือคุณธรรม ทั้งปวง (ethical value) ก็มี นอกจากนั้นจริยธรรมยังอาจรวมถึงค่านิยมในสังคม (Social Value) อีกด้วย เช่น กฎหมาย คนมีจริยธรรมดีก็คือคนที่ปฏิบัติตามกฎหมาย จริยธรรมทั้งหลายเหล่านี้ บางข้อก็เป็นสภาพ (Condition) เช่น ความไม่มีตัวตน ศิริโอตตปปะ หรือแม้กระทั่งนิพพาน และ จริยธรรมบางข้อก็อาจจะเป็นพฤติกรรม (Behavior หรือ action) ได้ เช่น การให้ทาน การ มีสัมมาอาชีวะ^๒

จำรัส ดวงชีสาร แกล้งว่า คำว่า "จริยธรรม" ที่เราใช้กันอยู่นี้ เข้าใจว่าเป็นศัพท์ บัญญัติ แต่คงไม่ใช่ศัพท์ทางพุทธศาสนา เพราะในพุทธศาสนานั้นใช้คำว่า ธรรมจรรยา เช่น ในมงคลสูตร กาลญฺจ ธรรมจรรยา และดูจะตรงความหมายที่เราต้องการด้วย คือ การประพฤติธรรมในพระ ไตรปิฎก ที่เรียกว่าธรรมจริยานั้น หมายถึง สิ่งที่เคลื่อนไหว ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นการ เคลื่อนไหวในทางที่ดี ทั้งนี้ถ้าจะเอาคำนี้มาเทียบกับคำว่าจริยธรรมก็จะเป็นว่าถ้าเคลื่อนไหวในทาง ที่ดีก็เรียกว่าจริยธรรม ถ้าเคลื่อนไหวในทางไม่ดีก็เรียกว่าจริยธรรม เพราะฉะนั้น เมื่อพูดถึง จริยธรรมต้องเข้าใจว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางกาย

^๑ กรมวิชาการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓), หน้า ๘

^๒ Ibid. p.

วาจา และใจ และเป็นการเคลื่อนไหวในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น เช่น ถ้าเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ก็เรียกว่าโลกุตตจริยา ที่นี้แนวจริยธรรมในพุทธศาสนา ก็ประกอบด้วยส่วนที่เป็นศีล กับส่วนที่เป็นธรรม ส่วนที่เป็นศีลได้แก่ภาคทฤษฎีและส่วนที่เป็นธรรมนั้น ได้แก่ ภาคปฏิบัติ

พนัส หันนาคินทร์ ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึงคุณสมบัติทางความประพฤติ (Conduct) ที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตาม จริยธรรมเกี่ยวข้องกับความต้องการในความประพฤติ อันมีความหมายถึงการกระทำอย่างเสรีภายในขอบเขตของมโนธรรม อันได้แก่ความสำนึกในความบังควรที่จะกระทำหรือ เป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนในสังคมนั้น ความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อมขึ้นได้อยู่เสมอ ในเมื่อสภาวะการณ์ของการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์ของชีวิตย่อมทำให้ทัศนคติที่มีต่อจริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแง่คิดใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิมอาจจะเปลี่ยนแนวทางหรือได้รับการเพิ่มเติม ขยายความให้กว้างขวางพอเพียงให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์อันเปลี่ยนไปแล้วนั้น

วีระ บำรุงรักษา ให้คำจำกัดความของ "จริยธรรม" ว่า จริยธรรม (morality) คือแบบแผนความประพฤติซึ่งตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม (Virture)

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ กล่าวว่า จริยธรรมคือหลักแห่งการดำรงชีวิตอันประเสริฐ หรือหลักแห่งการประพฤติตนตามความนิยมของสังคม

ก่อ สวัสดิพานิชย์ ให้ความหมาย "จริยธรรม" ว่า คือ ประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม

จากความหมายของจริยธรรม ที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความหมายไว้อย่างกว้างขวางทั้งในด้าน สังคมวิทยา พุทธศาสนา การศึกษา ก็พอจะสรุปได้ว่า จริยธรรม มีความหมายในด้านของการรวบรวม ทฤษฎี, หลักการ, แนวคิด, และรูปแบบของพฤติกรรมที่ควรจะนำไปประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของแต่ละสังคม เมื่อใดจริยธรรมนั้นกลายเป็นข้อปฏิบัติและนำมาสั่งสอนอบรมกันในโรงเรียน

จริยธรรมก็เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า "จริยศึกษา" จริยธรรม จึงเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานของสังคม มุ่งความดีงาม ถูกต้อง ละเว้นในสิ่งเลวร้ายทั้งปวง เป็นความดีงามที่ทุกคนในสังคมควรประพฤติปฏิบัติ

จริยศึกษา

จริยศึกษา แปลตรง ๆ ก็คือ จริย + ศึกษา

จริย = ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ปฏิบัติ

ศึกษา = การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม

จริยศึกษา = การเล่าเรียน หรือการฝึกฝนอบรมเกี่ยวกับกิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติ

ความหมายของจริยธรรมและจริยศึกษาแตกต่างกันบ้างในแง่ปฏิบัติ ส่วนในทางทฤษฎีนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าคล้ายคลึงกัน จริยธรรมคือแนวทางที่ควรปฏิบัติโดยมีผู้รวบรวม เรียบเรียง บอกเล่ากันมานานแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีและสังคมยอมรับ ส่วนจริยศึกษาคือการสืบทอดเจตนารมณ์ของจริยธรรม โดยการนำจริยธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นมาอบรม สั่งสอน ชี้แนะ เจาะจงไปให้นักเรียน ถ้าจริยธรรมเป็นศาสตร์บริสุทธิ์ จริยศึกษาก็คือ การนำศาสตร์นั้นมาประยุกต์ใช้อย่างจริง ๆ จัง ๆ

จริยวิทยา

จริยวิทยาเป็นชื่อวิทยาศาสตร์แขนงใหม่ เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ (ค.ศ. ๑๙๒๑) ผู้เสนอวิทยาศาสตร์แขนงนี้คือ ดร.ชิคุโร ฮิโรอิเกะ (Dr. Chikuro Hiroike) ปัจจุบัน คำว่าจริยวิทยา มีความหมายครอบคลุมถึงเรื่องกระบวนการพัฒนาสังคมให้เข้าถึงยุคแห่งความสว่างทางปัญญา (Social enlightenment) และความเคลื่อนไหวทางการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้ดำเนินไปตามทิศทางของศาสตร์แขนงนี้

กิจกรรมทั้งปวงเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์แขนงนี้เรียกว่า กิจกรรมทางจริยธรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้แบ่งออกได้เป็น ๕ ประเภท คือ

๑. การศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมของชาวโลก
๒. การศึกษาชีวิตและงานของ ดร.วีโรธิกะ
๓. การจัดการศึกษาตลอดชีวิต ตามหลักการแห่งบรมจริยธรรม หรือพรหมจรรย์

(Supreme Morality)

๔. การศึกษาและทดลอง เพื่อให้เกิดความสนใจและแสวงหาแนวทางที่จะให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งระดับบุคคลต่อบุคคล และการอยู่ร่วมกันระหว่างชาติ

๕. การให้บริการสังคมและการบำเพ็ญประโยชน์โดยการอาสาสมัครของจริยวิทยา (Moralogians) ^๑

จากศาสตร์แขนงนี้ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อรับใช้มนุษย์และแสวงหาความสุขทางจิตใจและวิญญาณ ความสว่างทางปัญญา รู้จักการดำเนินชีวิตตามหลักการและกฎเกณฑ์ทางจริยวิทยา ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม สิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างขาดเสียไม่ได้ของจริยวิทยาก็คือ

๑. การศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางจริยธรรม
๒. การรวบรวมและบริการข้อมูลด้านจริยธรรมและค่านิยมต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ศีลธรรม จริยธรรม จริยศึกษา และค่านิยมตลอดถึงจริยวิทยามีความเกี่ยวข้องกันแทบจะแยกข้อแตกต่างให้เห็นเด่นชัดไม่ได้ เพราะต่างก็มีจุดมุ่งหมายร่วมกันอยู่ข้อหนึ่งคือ ความสันติสุขในสังคม แนวทางการประพฤติที่ดีงามของมวลมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติใด ภาษาใดก็ตาม

วัฒนธรรมและค่านิยม

วัฒนธรรมคืออะไร

ในการสอนค่านิยมเพื่อมุ่งส่งเสริมลักษณะนิสัยพัฒนานักเรียนนั้น ครูต้องสอนวัฒนธรรมก่อน วัฒนธรรมซึ่งมีความหมายต่าง ๆ ดังนี้

๑. วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงามทางจิตใจและทางวัตถุที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้น ความเจริญเหล่านี้เป็นสิ่งที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และสืบทอดกันมาอย่างชนรุ่นหลัง ๆ^๑

๒. วัฒนธรรม คือ มรดกของสังคม วัฒนธรรมคือความเจริญงอกงาม^๒

๓. วัฒนธรรม คือ วิถีดำเนินชีวิตทุกด้านของคนทั้งมวลในสังคม จึงหมายรวมถึงวิถีกระทำสิ่งต่าง ๆ ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมดทั้งสิ้น นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถีแสวงหาความสุขทางใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต ทั้งเครื่องมือเครื่องใช้หรือวัตถุสิ่งของต่าง ๆ หีนนำมาใช้เพื่อการเหล่านั้นก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมด้วย ไม่ว่าจะสิ่งของเหล่านั้นจะเป็นสิ่งของที่หามาจากธรรมชาติ หรือคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็ตาม^๓

๔. วัฒนธรรม คือ วิธีการต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตน สิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งที่มีสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลาย ซึ่งมนุษย์ต้องใช้ในการดำรงชีวิต และสนองความต้องการของคน เพื่อเอาสิ่งเหล่านั้นมาจากสิ่งแวดล้อม มนุษย์จึงคิดหาวิธีการต่าง ๆ ขึ้น

^๑ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาประเทศของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๑), หน้า ๑๕๔

^๒ Ibid

^๓ ทิตยา สุวรรณะชญ และคณะ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์)

เช่น วิธีจับปลา - ล่าสัตว์ - ปลุกข้าว แลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกัน - ทำที่อยู่อาศัย ตลอดจนวิธี
รพุงเพื่อแย่งชิงหรือป้องกันการแย่งชิงสิ่งที่มีประโยชน์จากคนภายนอกกลุ่มตน

๕. วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์
ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างสรรค์ระเบียบกฎเกณฑ์วิธีในการ
ปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อความนิยมความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุม
และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

๖. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา เป็นเครื่องมือ ที่ใช้ในการดำเนิน
ชีวิตให้ราบรื่น ปลอดภัย และเป็นสุขตามประสาของมนุษย์ เช่น มนุษย์ได้ใช้กฎหมายเพื่อดำเนินการ
ปกครองให้ประชาชนอยู่กันได้เป็นประเทศชาติ มีความมั่นคงปลอดภัยและมีระเบียบวินัย มนุษย์ได้
ใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อประชาชนจะได้ปฏิบัติกิจกรรมเป็นแบบเดียวกัน มีแนวคิดในเรื่องนั้น ๆ
ร่วมกัน ทำให้รู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน เกิดความสวยงามขึ้นในชาติตลอดจนทำให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว
กัน เป็นชาติเดียวกัน ทำให้ชาติมีความมั่นคงปลอดภัย มนุษย์ได้ใช้ตัวอักษรหรือหนังสือในการสื่อสาร
ในการแสดงออกซึ่งความคิดนึก ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันอย่างแจ่มชัดและเป็นหลักฐาน
มนุษย์ได้ใช้วิธีวิทยาศาสตร์ หรือความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการประดิษฐ์ ค้นคว้า
และการแก้ปัญหาของชีวิตประจำวัน ทำให้ประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าในชีวิตอย่างมาก
มากมาย มนุษย์ได้ใช้คุณธรรม ศีลธรรมเป็นแนวในการปฏิบัติตนต่อกัน ก่อให้เกิดสันติสุขขึ้นได้

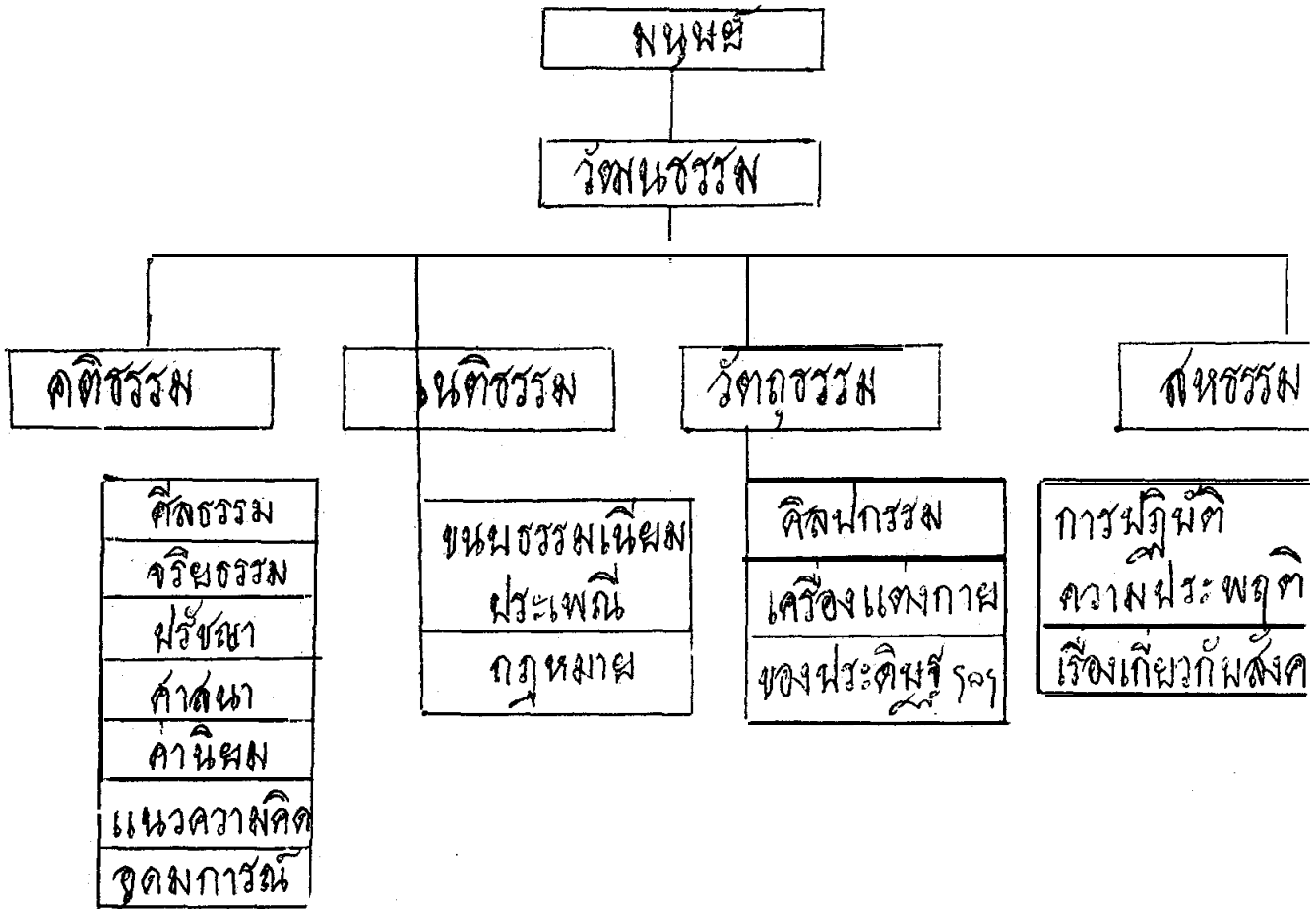
เครื่องมือเหล่านี้บางอย่างเราก็มองกันว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือมีความดี เช่น ขนบธรรมเนียม
ประเพณี กฎหมาย มารยาท ระเบียบวินัย วิทยาการทั้งปวง เป็นต้น

เครื่องมือ บางอย่างเราก็มองว่า เป็นสิ่งที่ยาม หรือมีความงาม เช่น ศิลปกรรมต่าง ๆ
การช่างฝีมือต่าง ๆ การประดิษฐ์ที่เกี่ยวกับอาหารบ้านช่องและเครื่องแต่งกาย เป็นต้น

เครื่องมือ บางอย่างเราก็มองกันว่าเป็นสิ่งที่มีความจริง หรือเป็นจริยธรรม เช่น
คุณธรรมและศีลธรรม ปรัชญา ศาสนา ค่านิยม เป็นต้น

บรรดาความดี ความงาม และความจริง ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เมื่อรวมกันเข้าแล้วเรียกว่า วัฒนธรรม^๑

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาแล้วพอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง เครื่องมือที่มนุษย์ให้ชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อแสดงให้เห็นถึงความ เจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความก้าวหน้าตลอดจนความมีศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

^๑ สาโรช บัวศรี, หน่วยวัฒนธรรม, (เอกสารโรเนียว)